

บูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภังคสูตร

INTEGRATION OF BELIEF IN KAMMA AND RESULT OF KAMMA IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY WITH MAHAKAMMAVIBHANGA SUTTA

บัวบุษรา อัครศรุตติพงศ์

Buabutsara Akkarasarutipong

นักวิชาการอิสระ ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา

Independent Scholar in Buddhism and Philosophy

E-mail: buabutsara@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 14 พฤษภาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 พฤษภาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 พฤษภาคม 2562

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาหลักกรรมในมหากัมมวิภังคสูตร 3) เพื่อศึกษาการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภังคสูตร 4) เพื่อนำเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรม และผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภังคสูตร” งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา รวมทั้งเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ได้สัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาและปรัชญาจำนวน ๙ รูป/คน เพื่อที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภังคสูตร

ผลการวิจัย พบว่า 1. กรรมมีหน้าที่ มีลำดับ และมีระยะเวลาในการให้ผลที่ชัดเจนแก่บุคคลที่กระทำ กุศลกรรม หรืออกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอน 2. หลักกรรมในมหากัมมวิภังคสูตรได้จำแนกกรรมและผลของกรรมโดยแสดงถึงบุคคล 4 ประเภท คือ 1) ทำชั่วแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก 2) ทำชั่วแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ 3) ทำดีแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ 4) ทำดีแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก 3. ความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทที่นำมาบูรณาการด้วยมหากัมมวิภังคสูตรมีลักษณะ ดังนี้ 1) ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกก็น่ากลัว เพราะบุคคลพวกนี้ได้ทำกรรมชั่วต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบัน 2) ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ก็น่ากลัว เพราะบุคคลพวกนี้ทำกุศลกรรมไว้มากในชาติก่อน ๆ กุศลกรรมนั้นยังมีแรงให้ผลอยู่ ส่วนกรรมชั่วที่เขาทำใหม่ยังไม่ทันให้ผล 3) ผู้ทำ

ดีแล้วได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ก็มี เพราะบุคคลพวกนี้ทำความดีติดต่อกันตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบันกุศลกรรมนั้นส่งผล จึงทำให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ 4) ผู้ทำดีแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกก็มี เพราะคนพวกนี้ได้ทำความชั่วไว้มากในชาติก่อน ๆ อกุศลกรรมนั้นยังมีแรงให้ผลอยู่ 4. องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิมังคสูตร พบว่าการทำงานของกรรมและผลของกรรมมีหน้าที่มีลำดับและมีระยะเวลาในการให้ผลของกรรมแก่บุคคลที่กระทำอกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอน ส่วนการนำมาบูรณาการด้วยมหากัมมวิมังคสูตรเพื่อแสดงให้เห็นถึงภพภูมิที่บุคคลผู้รับผลของกรรมต้องไปรับผลของกรรมทั้งภพภูมิที่มีแต่ทุกข์เวทนาและภพภูมิที่มีแต่สุขเวทนาตามเหตุตามปัจจัยการส่งผลของกรรมทั้งฝ่ายอกุศลกรรมและฝ่ายกุศลกรรมได้เข้าใจอย่างถูกต้อง จึงก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ คือ “BUM Model” B คือ ความเชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรม U คือ ความรู้และเข้าใจเรื่องกรรมและผลของกรรม M คือ การกระทำที่ดี ทางแห่งการกระทำที่เป็นกุศลเพื่อความสุขความเจริญ

คำสำคัญ: ความเชื่อ, กรรม, ผลของกรรม

ABSTRACT

The objectives of this thesis were as follows:- 1) to study Kamma and result of Kamma in Buddhist philosophy, 2) to study the principles of Kamma in Mahakammavibhanga Sutta, 3) to integrate the belief of Kamma and the result of Kamma in Buddhist philosophy with Mahakammavibhanga Sutta, 4) to propose a model and create a new knowledge body on “Integration of the belief in Kamma and the result of Kamma in Buddhist philosophy with Mahakammavibhanga Sutta”. This research is a documentary research and its data are collected from primary sources, such as the Tripitaka, Commentaries, academic documents and other relevant research works. In order to obtain a certain model on integration of the belief in Kamma and the result of Kamma in Buddhist philosophy with Mahakammavibhanga Sutta, in-dept interview is carried on from 9 specialists in Buddhism and philosophy.

The result of this research were found as follows:- 1. Kamma has its own duty and session in giving the obvious result to the one who badly behaves or well behaves. That person will definitely reap suffering result and blissful result according to his prier action. 2. Mahakammavibhanga Sutta categorizes Kamma and results of Kamma into 4 kinds referring to 4 kinds of people as follows; firstly, one who commits a sin will be reborn in the planes of loss and woe, evil states, perdition and hell. Secondly, the one who behaves badly will be reborn in blissful states of existence and heaven. Thirdly, the one who behaves well will be reborn in blissful states of existence and heaven, and lastly, the one who behaves well

will be reborn in the planes of loss and woe, evil states, perdition and hell. 3.The belief in Kamma and retribution of Kamma in Buddhist philosophy integrated with Mahakammavibhanga Sutta shows that; 1) A person who commits a sin will be reborn in the planes of loss and woe, evil states, perdition and hell because he has done unwholesome continuously from the past to the present. 2) A person who did badly will be reborn in blissful states of existence and heaven because this person did more wholesome in the past existence. The result of wholesome conduct is being so powerful that the bad deeds in this life can not give an effect. 3) A person who behaves well will be reborn in blissful states of existence and heaven because he has done goodness continuously from the past existence to present. Therefore the benefaction will result in being reborn in blissful states of existence and heaven. 4) A person who behaves well will be reborn in the planes of loss and woe, evil states, perdition and hell because this person commits so much sin in the past existence that the sin is still affecting him accordingly. 4.The model and knowledge body on “Integration of the belief in Kamma and the result of Kamma in Buddhist philosophy with Mahakammavibhanga Sutta indicated that Kamma has its own duty and session in giving the obvious result to the one who did unwholesome or wholesome definitely. The integration with Mahakammavibhanga Sutta is to present states or planes of existence where ones will inevitably reap the fruits of their wholesome and unwholesome actions. The model from the study can be summed up with “BUM Model”. **B** refers to belief in Kamma and its result, **U** is used for understanding of Kamma and the result of Kamma, and **M** is for meritorious action.

Keywords: belief, Kamma, result of Kamma

1. บทนำ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงเป็นดวงประทีปแห่งโลกและจักรวาล ทรงบังเกิดขึ้นเพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่มวลหมู่สรรพสัตว์ เป็นนาถเอกของโลกและจักรวาล เป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุดไม่มีสิ่งใดเปรียบได้ ตลอดระยะเวลาตั้งแต่วันแรกที่ทรงปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนถึงวันปรินิพพานนั้น ทรงบำเพ็ญเพียรสั่งสมบุญสร้างบารมีทำความเห็นของพระองค์ให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง แสวงหาและมุ่งตรงต่อหนทางสู่พระนิพพาน ทรงค้นพบเห็นทุกข์ เหตุทำให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับต้นเหตุ และทางให้ถึงความดับทุกข์ และทรงรู้ว่าสรรพสัตว์ที่ยังประสบทุกข์อยู่เพราะมีความเห็นไม่ถูกต้องจึงสร้างกรรมชั่วแก่กันและกัน ดังนั้น จึงทรงปลุกฝังให้มนุษย์มีความเห็นถูกต้องซึ่งเป็นเรื่องที่ส่งผลต่อการสร้างกรรมดี โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ และสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในพุทธปรัชญาเถรวาทเพราะวิถีชีวิตของคนทุกคนนับตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกชีวิตจะดำเนินไปในทางดีหรือทางชั่ว ก็ขึ้นอยู่กับกรรมหรือการ

กระทำที่ตนทำไว้ทั้งสิ้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “กมฺมฺนา วตตตี โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” (ขุ.สุ. 25/2530/342) นั่นเป็นเพราะส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากกรรมเก่าที่ได้เคยกระทำไว้ในอดีตในชาติเดียวกัน หรือในอดีตชาติ อีกส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากกรรมใหม่ที่สร้างขึ้นเองในปัจจุบันทางกายกรรม วาจกรรม และ มโนกรรม จึงมีพุทธดำรัสสอนผู้คนที่ทั้งหลายในโลกให้รู้ถึงกรรมและการให้ผลของกรรมตามความจริงที่ว่า วิถีชีวิตของสรรพสัตว์ตกอยู่ภายใต้กฎของกรรม จะเห็นได้ว่าความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับกรรม และการให้ผลของกรรมจึงเป็นคำสอนที่สำคัญยิ่ง ซึ่งผู้ที่ถือตนว่าเป็นพุทธศาสนิกชนควรพยายามศึกษาและทำความเข้าใจให้ชัดเจนในเรื่องนี้ เพราะผู้ที่มีความเชื่อเรื่องกรรมย่อมได้เปรียบกว่าคนที่ไม่เชื่อ ซึ่งจะทำให้สามารถอดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก ความผิดหวัง ความขมขื่น และเคราะห์ร้ายที่เกิดขึ้นกับตนได้ เพราะเมื่อเข้าใจความเป็นจริงแล้วย่อมถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นกรรมที่ตนทำมาแต่อดีต จะเป็นผู้ที่ยึดมั่นอยู่ในการทำความดี แต่คนที่ประกอบกรรมชั่วทั้งกาย วาจา และใจ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ไม่เชื่อเรื่องของกรรม และการให้ผลของกรรมไม่เชื่อเรื่องบุญและบาป จึงทำให้บุคคลเหล่านี้มุ่งแสวงหาแต่ทรัพย์สินสมบัติและความสุข โดยไม่คำนึงว่าสิ่งที่ได้มานั้นจะถูกหรือผิด จะทำให้บุคคลอื่นได้รับความเดือดร้อนหรือไม่

สังคมไทยแต่เดิมนั้นได้มีการปลูกฝังความนิยมให้มีความเชื่อในกฎแห่งกรรมจนมีสำนวนว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และนิยมยกย่องคนดี คือ คนที่มีคุณธรรม แต่ปัจจุบันสังคมไทยได้มีความนิยมที่เปลี่ยนไป การให้ความสำคัญเรื่องกรรมได้ลดน้อยถอยลง สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากเพราะสังคมไทยไปรับวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามายอมให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทเพื่ออำนวยความสะดวกสบายต่อวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยในทุกเรื่อง จนส่งผลให้ความเชื่อความนิยมของคนไทยเปลี่ยนไป เป็นสังคมบริโภคนิยมและวัตถุนิยม จากความนิยมเดิมที่ยกย่องคนดีมีศีลธรรม และเชื่อในกฎแห่งกรรมตามสำนวนที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ได้เจือจางหายไป สังคมไทยได้กลับกลายเป็นสังคมที่มีความนิยมไปยกย่องวัตถุ คนดี คือ คนที่มีทรัพย์สินสมบัติ มีอำนาจ ทำให้คำว่า “ดี” ในความหมายของสังคมในยุคปัจจุบัน คือ ได้วัตถุสิ่งของ เงินทอง ชื่อเสียง เกียรติยศ แม้ว่าผู้ที่ได้รับการยกย่องนั้นจะเป็นผู้ประพฤติเสื่อมเสีย แต่สังคมโดยทั่วไปไม่ได้ให้ความสนใจความประพฤติ หรือวิธีการที่ทำให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของเหล่านั้นเพียงแต่ขอให้ได้มาเป็นพอ สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาหลายมาเป็นผลกระทบต่อความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ในสังคมไทยทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องกรรมคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงแต่เรื่องกฎแห่งกรรมเป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง ซับซ้อน ยากต่อการเข้าใจให้แจ่มแจ้งได้ด้วยวิธีเพียงแค่พินิจพิจารณาไตร่ตรอง หรือคาดเดาเอาเอง แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังตรัสว่า กฎแห่งกรรมเป็นเรื่องจินตนาการ เป็นเรื่องเหนือวิสัย เกินกว่าปัญญาของมนุษย์ธรรมดาที่จะเข้าใจได้ หากคิดมากเกินไปจะทำให้เป็นบ้าได้ ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้เห็นความชัดเจนในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอามหากัมมวิภังคสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องกรรมของบุคคล 4 จำพวกกับพระอานนท์ เพื่อตอบคำถามเรื่องกรรมที่มีความลึกลับซับซ้อนคมกริบที่ได้ทรงตรัสว่าคนบางคนที่ทำความชั่วคือ ออกุศลแล้วไปบวชก็มี ไปสวรรค์ก็มี และคนบางคนทำความดี คือ กุศลแล้วไปสวรรค์ก็มี ไปบวชก็มี ที่เป็นดังนี้เพราะกรรมเป็นเรื่องละเอียดซับซ้อนต้องอาศัยปัญญาพิจารณาปัจจัยองค์ประกอบทั้งที่เป็นเหตุไกลและเหตุใกล้ อันเป็นผลทั้งในปัจจุบันและอนาคต เมื่อตายแล้วไปดีบ้าง ไปชั่วบ้างนั้นด้วยอาศัยเหตุใกล้ คือ มรณสันนิบาตกรรม มีบทบาทเป็นสำคัญก่อนตาย จุดมุ่งหมายที่ตรัสสอนก็เพื่อไขข้อข้องใจเกี่ยวกับปัญหาที่ซับซ้อนเกี่ยวกับ

เรื่องกรรมดังกล่าวเพื่อหาข้อสรุปของปัญหาทางอภิปรายที่ยากแก้สยแห่งตรรกะจะเข้าถึงได้ ต้องอาศัยการหยั่งรู้ในเรื่องกฎแห่งกรรมเท่านั้น

เมื่อพุทธศาสนิกชนต่างได้ศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้และเข้าใจในเรื่องของกรรมและ การให้ผลของกรรมแล้ว จะทำให้ปัญหาของการละเมิดศีลธรรมหรือปัญหาจริยธรรมคงจะลดน้อยลงไป เพราะคนจะมีความอายชั่วกลัวบาป แต่หากคนเรายังไม่มีความเชื่อในเรื่องนี้หรือยังมีความสงสัย คนก็อาจจะไม่อยู่ในกรอบแห่งจริยธรรมหรือศีลธรรม ความเชื่อเรื่องนี้สำคัญอย่างไร ในทางพระพุทธปรัชญา ความไม่เชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด จัดเป็นมิจฉาทิฎฐิประเภทหนึ่ง มิจฉาทิฎฐิ คือ ความเห็นผิด เป็นระบบความเชื่อซึ่งพุทธศาสนิกชนจะต้องไม่รับเข้ามาในความคิด โดยเฉพาะข้อที่ว่าไม่มีผลแห่งกรรมตีกรรมชั่ว ข้อนี้สำคัญมาก เพราะถ้าคนเราเชื่อว่ามีผลกรรมตีกรรมชั่วแล้ว ในการดำเนินชีวิตคนเราอาจไม่เกรงกลัวบาปกรรมอะไรทั้งนั้น ซึ่งมีผลทำให้สังคมไทยไม่อยู่ในความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดังนั้น ถ้าเรามองในแง่ของนักปฏิบัตินิยมก็ต้องยอมรับว่าความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมจะช่วยทำให้สังคมดีขึ้น

ดังนั้น จากปัญหาและเหตุผลดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจวิจัย ศึกษา ค้นคว้า และวิเคราะห์เรื่อง กรรมและการให้ผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อจะชี้ให้เห็นถึงการให้ผลของกรรมตามเหตุที่ได้กระทำไว้จากเรื่องราวในอดีตซึ่งมีปรากฏอยู่ในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมด้วยมหากัมมวิภัทตสูตร เพื่อจะได้นำเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ รูปแบบการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภัทตสูตรต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักกรรมในมหากัมมวิภัทตสูตร
- 2.3 เพื่อศึกษาการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรม และผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภัทตสูตร
- 2.4 เพื่อนำเสนอแนวทาง และการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรม และผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภัทตสูตร”

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ปกรณ์วิเสสภาษาไทย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก เพื่อศึกษาถึงแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “บูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภัทตสูตร” และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องแม่นยำผู้วิจัยจึงได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกและนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาจากเอกสาร

การศึกษาจากเอกสาร ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท และหลักคำสอนในมหากัมมวิภังคสูตรเพื่อสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งมีการดำเนินการในขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีปรากฏอยู่ในเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับครบรอบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี กรุงเทพมหานคร พุทธศักราช 2525

2. ศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในมหากัมมวิภังคสูตรที่มีปรากฏอยู่ในเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่พระอรรถกถาจารย์รุ่นหลังได้เขียนไว้ ได้แก่ คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับแปล เป็นต้น

3. ศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมจากเอกสารที่เป็นผลงานของผู้รู้ทางพระพุทธศาสนา แล้วสรุปประเด็นที่ศึกษาเพื่อนำมาบูรณาการด้วยความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมที่ปรากฏในมหากัมมวิภังคสูตร

4. นำข้อมูลที่ได้มาจัดประเภท ศึกษาวิเคราะห์ แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

5. ขอคำแนะนำปรึกษาและความเห็นจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และจากท่านผู้รู้ที่มีความชำนาญการและแตกฉานเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือและการสัมภาษณ์

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากขึ้น ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างโดยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา จำนวน ๙ รูป/คน

ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้มีหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย และเครื่องมือสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสรวม 3 รูป/คน หลังจากนั้นติดต่อขออนุญาตสัมภาษณ์และไปสัมภาษณ์ตามวันเวลาที่ท่านเหล่านั้นสะดวกในการให้สัมภาษณ์โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างนั้น ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา ทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสรวม 3 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของข้อความถามภาคสนามตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ข้อมูลที่มีความแม่นยำและมีความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด

2. เมื่อได้แบบสัมภาษณ์ที่ตรวจสอบความเชื่อมั่นแล้ว จึงติดต่อขออนุญาตสัมภาษณ์และไปสัมภาษณ์ตามวันเวลาที่ผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านั้นสะดวกในการให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล

3. เมื่อเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความถูกต้อง และความน่าเชื่อถืออีกครั้ง แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระเบียบ โดยแบ่งออกเป็น ส่วน ๆ ทำการแยก จัดประเภท และเรียงลำดับตามความเหมาะสมให้เป็นหมวดหมู่ ซึ่งจำแนกเป็นข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและตามลักษณะเนื้อหาของข้อมูลหลังจากนั้นก็ให้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และอธิบาย

ความให้ได้ความหมายที่เหมาะสมกับเนื้อหาและคำตอบในการวิจัย โดยพิจารณาว่ามีความสอดคล้องหรือเป็นไปในแนวทางเดียวกันหรือไม่แล้วจัดประเภท เรียบเรียงเป็นงานวิจัยเพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิมังคสูตรเพื่อนำไปสู่การสรุปผล

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แล้วบันทึกไว้ในลักษณะของการบรรยาย (Descriptive) เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการบูรณาการด้วยความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมที่ปรากฏในมหากัมมวิมังคสูตรใน 4 ประเด็น คือ 1. ทำชั่วแล้วไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก 2. ทำชั่วแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ 3. ทำดีแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ 4. ทำดีแล้วไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

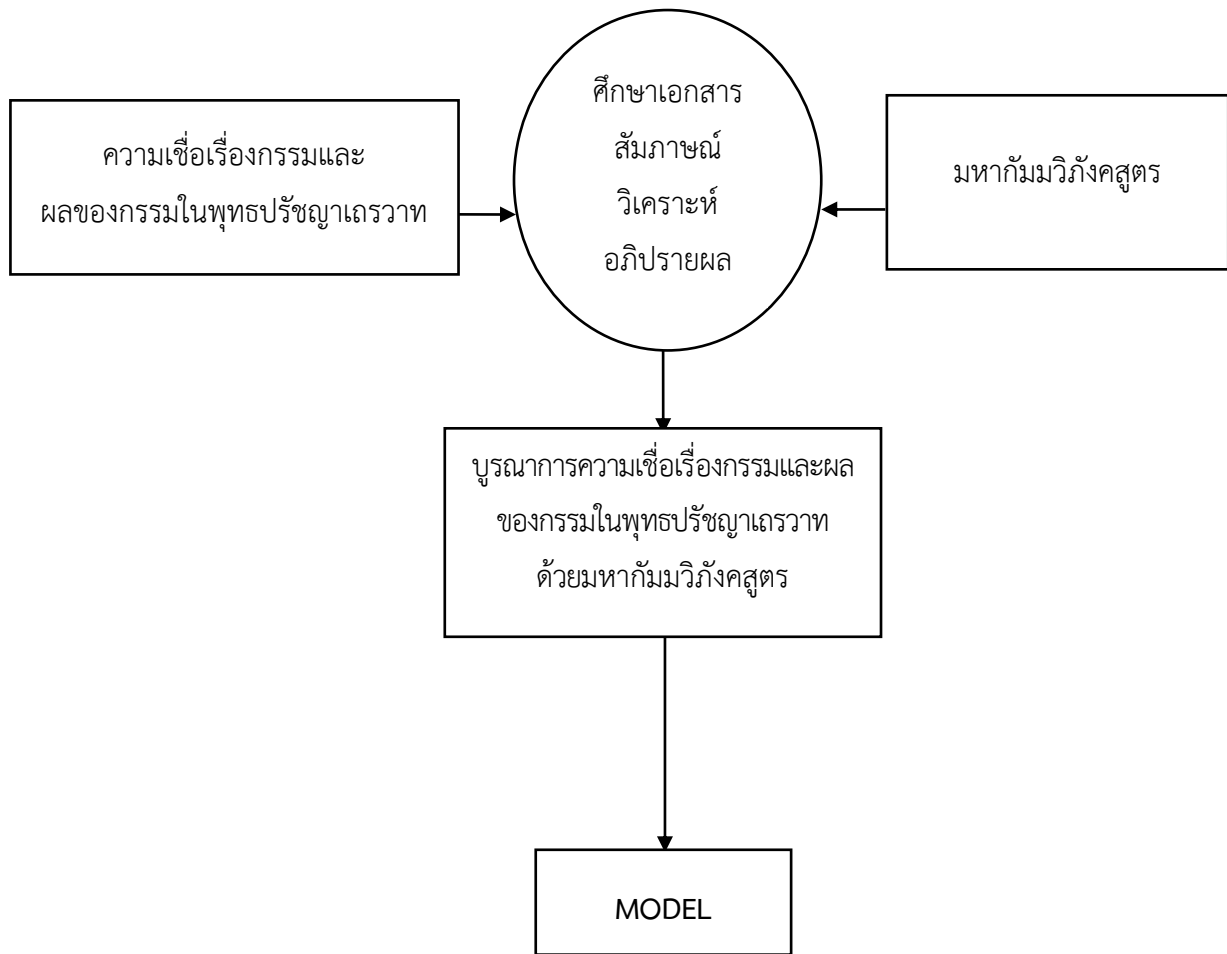
ผู้วิจัยจะนำเสนอผลงานการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการบรรยายในเชิงคุณภาพตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในบทต่าง ๆ ตามลำดับและเรียบเรียงออกมาเป็นองค์ความรู้ใหม่ (MODEL)

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 4.1 ทำให้ทราบความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 4.2 ทำให้ทราบหลักกรรมในมหากัมมวิมังคสูตร
- 4.3 ทำให้ทราบการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรม และผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิมังคสูตร
- 4.4 ทำให้ทราบรูปแบบบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรม และผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิมังคสูตร เป็นอย่างไร
- 4.5 ทำให้สามารถนำผลการวิจัยที่ได้มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรม และผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิมังคสูตร ก่อให้เกิดประโยชน์การศึกษาความเชื่อเรื่องของกรรม ที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงตามที่คัมภีร์ได้กล่าวไว้จะนำไปความเข้าใจเรื่องของกรรม และผลของกรรมอย่างถูกต้องตามแนวทางของพุทธปรัชญาเถรวาท

5. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นศึกษาจากพระไตรปิฎก และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก เริ่มจากการศึกษาเรื่องความเชื่อของกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท และศึกษามหากัมมวิมังคสูตรพร้อมทั้งนำสิ่งที่ได้จากการศึกษามาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อมั่น เพื่อทำการเก็บข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมทั้งหมดนี้มาทำการวิเคราะห์สรุป เพื่อแสดงให้เห็นคุณค่าของความเชื่อของกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท แล้วนำไปบูรณาการด้วยมหากัมมวิมังคสูตร แล้วมาทำการเรียบเรียงวิเคราะห์สรุปอภิปรายผล และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิมังคสูตรโดยสรุปกรอบแนวคิดไว้ ดังนี้

แผนภูมิกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

6. บทสรุป

การแสดงผลความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภังคสูตรนี้ความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับกรรมและผลของกรรมถือเป็นคำสอนที่สำคัญในพุทธปรัชญาเถรวาท จึงควรศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกรรมและผลของกรรมให้เข้าใจเพื่อที่จะได้เกิดความเชื่อที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทเมื่อกล่าวโดยรวมแล้วบุคคลจะต้องมีความเชื่อในพระพุทธเจ้าเสียก่อน จึงจะมีความเชื่อในเรื่องคำสอนที่ถูกต้องตามกฎแห่งเหตุและผลที่พระองค์ตรัสรู้และตรัสสอน ความเชื่อในรูปแบบของตถาคตโพธิสัทธานี้คือ การพิจารณาโดยใช้ปัญญาก่อนปลงใจเชื่อในพระพุทธเจ้า เป็นหลักในความเชื่อ ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของพุทธศาสนิกชนผู้มีศรัทธาและกัมมสัทธา เชื่อกรรมและวิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม ส่วนประเภทหลัง คือ กัมมัสสกตาสัทธา เป็นเรื่องของความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาและเข้าใจเหตุผล ซึ่งมีอยู่ตามธรรมดาของโลก และในกัมมัสสกตาสัทธานี้ เป็นการรวมเอา กัมมสัทธาและวิปากสัทธาเข้าไว้ด้วย เพราะมีลักษณะเป็นเหตุผล และเป็นเรื่องของกฎแห่งกรรม แสดงให้เห็นว่าความเชื่อ หรือศรัทธานั้นเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อนำไปสู่ปัญญาพิจารณาสอดส่องธรรม จนสามารถรู้และเข้าใจ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแบ่งตามเหตุผล ทรง

แสดงเรื่องการจำแนกกรรมและผลของกรรม ซึ่งมนุษย์ทุกคนจะต้องมีความเห็นความเข้าใจถูกต้องในเรื่องกรรมและผลของกรรม

ความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทแบ่งได้ 3 หมวด รวม 12 ประเภทซึ่งมีหน้าที่มีลำดับ และมีระยะเวลาในการให้ผลที่ชัดเจน แก่บุคคลที่กระทำกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอนดังนี้ 1. ชนกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมคือนำสัตว์ไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ 2. อุปัตถัมภกกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรม มีหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูกรรม 3. อุปปีฬกกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมคือมีหน้าที่เบียนกรรมอื่น 4. อุปฆาตกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมคือเข้าไปฆ่าหรือเข้าไปตัดรอนกรรมอื่น ที่มีสภาพตรงกันข้ามกับตนได้อย่างเด็ดขาด 5. ครุกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมเป็นกรรมหนักซึ่งมีอำนาจให้ผลเป็นลำดับแรกบรรดากรรมทั้งหลายที่สัตว์ในสังสารวัฏกระทำลงไป กรรมใดที่จะมีประสิทธิภาพหนักเช่นเดียวกับครุกรรมเป็นอันไม่มี 6. อาสันนกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมในเวลาใกล้จะตาย ซึ่งมีอำนาจให้ผลเป็นลำดับที่สอง 2 รองจากครุกรรม 7. อาจิณณกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมที่กระทำบ่อย ๆ ซึ่งมีอำนาจให้ผลเป็นลำดับที่สาม 8. กัตตดากรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมกรรมที่สักแต่ว่ากระทำซึ่งอำนาจให้ผลเป็นลำดับที่สี่ 9. ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรมทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมในปัจจุบันคือให้ผลในชาตินี้ 10. อุปปัชชเวทนิยกรรมทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมในชาติหน้า 11. อปราปรเวทนิยกรรมทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมในชาติต่อไป 12. อโหสิกรรม ทำหน้าที่ในการให้ผลของกรรมที่สำเร็จเป็นกรรมแล้ว แต่กลายเป็นหมันไปเพราะไม่มีโอกาสให้ผลใน อดีตกาล ปัจจุบันกาล และอนาคตกาล

กรรมและผลของกรรมทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้มีอยู่ทั้งหมด 12 ประการ ดังกล่าวมาและจะเห็นว่ากรรมไม่ได้สูญหายไปไหน แต่กำลังทำงานอยู่ตลอดเวลา ซึ่งกรรมแต่ละหมวดก็มีหน้าที่ มีลำดับและมีระยะเวลาในการให้ผลที่ชัดเจน เปรียบเหมือนการปลูกต้นไม้ที่กว่าต้นไม้ชนิดนั้น ๆ ที่ปลูกขึ้นมาจะเจริญเติบโตขึ้นมาให้ร่มเงา แผ่กิ่งก้านสาขาได้นั้นต้องใช้เวลาในการเจริญเติบโตเป็นเดือนเป็นปี กรรมก็เช่นกัน มีหน้าที่ มีลำดับและมีระยะเวลาในการให้ผลแก่บุคคลที่กระทำกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอน

ส่วนหลักคำสอนในมหากรรมวิภังคสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเรื่องการจำแนกกรรมและผลของกรรม โดยแสดงถึงภพภูมิที่ต้องไปรับผลของกรรมซึ่งทำให้ผู้เห็นไม่ตลอดสายเข้าใจผิด ทรงแสดงเหตุผล คือ กรรมดีกรรมชั่วที่ทำก่อนทำหลัง และการมีความเห็นถูกเห็นผิดก่อนตายว่า อาจแทรกส่งผลให้คนเข้าใจผิดได้ แต่ความจริงกรรมทุกอย่างจะส่งผลทั้งสิ้นเพียงแต่เข้าใจให้ตลอดสายและไม่สับสนเหตุผลคำสอนเหล่านี้ได้ช่วยแก้ไขข้อข้องใจแก่บุคคลทั่วไปที่เข้าใจกันผิดว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” หรือ “ทำดีกลับไม่ได้ดี ทำชั่วกลับไม่ได้ชั่ว ซึ่งไม่สมเหตุผล” หรือ “ทำชั่วได้รับผลดี ทำดีได้รับผลชั่ว” ปัญหาเหล่านี้คลี่คลายลงได้ก็ด้วยความเข้าใจในมหากรรมวิภังคสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าสอนในเรื่องผลของกรรมที่ไม่ได้มีลำดับแน่นอนว่ากรรมไหนจะส่งผลก่อนหรือหลัง ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย แต่ถึงอย่างไรก็ต้องได้รับแน่นอนไม่วันใดก็วันหนึ่งหรือชาติใดชาติหนึ่ง ในมหากรรมวิภังคสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องการจำแนกกรรมและผลของกรรมโดยแสดงถึงบุคคล 4 ประเภท คือ

1) ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกก็มี ทั้งนี้เพราะบุคคลพวกนี้ได้ทำกรรมชั่วต่อเนื่องกัน มาตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบันชาติ อกุศลกรรมย่อมทำหน้าที่ส่งผลของกรรมอันเป็นความทุกข์ความเดือดร้อน ให้เกิดแก่บุคคลผู้รับกรรม โดยนำพาบุคคลผู้รับผลของกรรมนั้นให้ไปเกิดเป็นสัตว์บาป เสวยทุกข์โศกอยู่ใน อบายสถาน 4 ภูมิ คือ 1. ตีรัจฉานภูมิ 2. เปตติวิสัยภูมิ 3. อสุรกายภูมิ 4. นิรยภูมิ เสวยทุกข์เวทนา

2) ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ก็มี เพราะบุคคลพวกนี้ทำกุศลกรรมไว้มากในชาติก่อน ๆ กุศลกรรมนั้นยังมีแรงให้ผลอยู่ ส่วนกรรมชั่วที่เขาทำใหม่ ยังไม่ทันให้ผล จึงทำให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์กุศลกรรม ย่อมทำหน้าที่เปียดเบียนทำร้ายกรรมชั่วอกุศลกรรมที่ให้ผลเป็นความทุกข์ ความเสื่อมไม่ให้ส่งผล แล้วให้ผลของ กรรมฝ่ายกุศลส่งผลก่อนจึงได้รับความสุขความเจริญ

3) ผู้ทำดีแล้วได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะบุคคลพวกนี้ทำความดีติดต่อกันตั้งแต่อดีตชาติจนถึง ปัจจุบันกุศลกรรมนั้นส่งผล จึงทำให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ได้รับความสุขความเจริญ

4) ผู้ทำดีแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกก็มี เพราะคนพวกนี้ได้ทำความชั่วไว้มากในชาติก่อน ๆ อกุศลกรรมนั้นยังมีแรงให้ผลอยู่ กุศลกรรมที่เขาทำใหม่ยังไม่มีโอกาสให้ผล อกุศลกรรมที่มีอำนาจมากกว่าย่อม ส่งผลก่อน ส่งผลของกรรมอันเป็นความทุกข์ความเดือดร้อนให้เกิดแก่บุคคลผู้รับผลของกรรมนั้น

จะเห็นในมหากัมมวิภังคสูตรได้กล่าวถึงภพภูมิที่บุคคลต้องไปรับผลของกรรมที่ได้กระทำไว้ คือ อาจจะไป เกิดในที่ทุคติอบายภูมิหรือไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ซึ่งผลของกรรมมีอำนาจพาพาสัตว์ทั้งหลายให้มีชีวิต ความเป็นไปที่แตกต่างกันทั้งสุขและทุกข์ตามภพภูมิซึ่งจำแนกตามการรับผลของกรรมทั้งฝ่ายอกุศลกรรมและ ฝ่ายกุศลกรรม ซึ่งหลักคำสอนในมหากัมมวิภังคสูตรแสดงให้เห็นเรื่องกรรมและการรับผลของกรรม ที่มีความ สลับซับซ้อนมาก คนที่ มองเรื่องกรรมและผลของกรรมในสายสั้น จึงไม่อาจเข้าใจเรื่องกรรมอย่างแจ่มแจ้งโดย ตลอดได้ แม้ผู้ได้ญาณระลึกชาติหนหลังได้ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และได้อนาคตังสญาณ คือ ญาณรู้อนาคต แต่ได้ระยะสั้นเพียงชาติ 2 ชาติ ก็ยังหลงเข้าใจผิดได้ เพราะเห็นผู้ประกอบกรรมชั่วในปัจจุบันบางคนตายแล้ว ไปบังเกิดในสวรรค์ เห็นผู้ทำกรรมดีบางคนตายแล้วเกิดในนรก เขาไม่มีญาณที่ไกลกว่านั้น จึงไม่อาจเห็นกรรม และผลของกรรมตลอดสายได้ส่วนผู้มีญาณทั้งในอดีตและอนาคตไม่มีที่สิ้นสุดเช่นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถเห็นกรรมและชีวิตได้ตลอดสาย ทรงสามารถชี้ได้ว่า ผลอย่างนี้ ๆ มาจากกรรมอย่างใดได้อย่างแท้จริง

การวิจัยเรื่องบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภังคสูตร นั้นพบว่าความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงการทำงานของ กรรมและผลของกรรมไว้อย่างชัดเจนซึ่งมีหน้าที่ มีลำดับ และมีระยะเวลาในการให้ผลที่ชัดเจนแก่บุคคลที่ กระทำอกุศลกรรมหรือกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอนส่วนการนำมาบูรณาการด้วยมหากัมมวิภังค สูตรเพื่อแสดงให้เห็นถึงภพภูมิที่บุคคลผู้ต้องรับผลของกรรมต้องไปรับผลของกรรมทั้งภพภูมิที่มีแต่ทุกขเวทนา และภพภูมิที่มีแต่สุขเวทนาตามเหตุตามปัจจัยการส่งผลของกรรมทั้งฝ่ายอกุศลและฝ่ายกุศลที่มีความ สลับซับซ้อนได้เข้าใจอย่างถูกต้อง

7. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภังคสูตรพบว่าความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นพระพุทเจ้าได้ทรงแสดงถึงการทำงานของกรรมและผลของกรรมไว้อย่างชัดเจนซึ่งมีหน้าที่ มีลำดับ และมีระยะเวลาในการให้ผลที่ชัดเจน แก่บุคคลที่กระทำอกุศลกรรมหรือกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอนส่วนการนำมาบูรณาการด้วยมหากัมมวิภังคสูตรเพื่อแสดงให้เห็นถึงภพภูมิที่บุคคลผู้ต้องรับผลของกรรมต้องไปรับผลของกรรม คือ กรรมดีกรรมชั่วที่ทำก่อนทำหลัง และการมีความเห็นถูกเห็นผิดก่อนตายว่า อาจแทรกส่งผลให้คนเข้าใจผิดได้ แต่ความจริงกรรมทุกอย่างจะส่งผลทั้งสิ้นคำสอนเหล่านี้ได้ช่วยแก้ไขข้อข้องใจแก่บุคคลทั่วไปที่เข้าใจกันผิดว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” หรือ “ทำดีกลับไม่ได้ดี ทำชั่วกลับไม่ได้ชั่ว ซึ่งไม่สมเหตุสมผล” หรือ “ทำชั่วได้รับผลดี ทำดีได้รับผลชั่ว” ปัญหาเหล่านี้คลี่คลายลงได้ก็ด้วยความเข้าใจในมหากัมมวิภังคสูตร ผู้เป็นชาวพุทธทุกคนจึงควรเชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรม ควรพยายามศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกรรมและผลของกรรมให้ถูกต้องคนที่เชื่อในเรื่องกรรม ย่อมได้เปรียบกว่าคนที่ไม่เชื่อ คนที่เชื่อเรื่องกรรมย่อมสามารถอดทนรับความทุกข์ยากลำบาก ความผิดหวัง ความขมขื่นและเคราะห์ร้ายที่เกิดแก่ตนได้ เพราะถือว่าเป็นกรรมที่ทำมาแต่อดีตไม่ตีโพยตีพายว่าโลกนี้ไม่มีความยุติธรรม ตนไม่ได้รับความเป็นธรรม ทำดีแล้วไม่ได้ดี คนที่เชื่อในเรื่องกรรมจะยึดมั่นอยู่ในการทำความดีต่อไป จะเป็นผู้สามารถให้อภัยแก่ผู้อื่น และจะเป็นผู้มีหิริโอตตปปะคนทีประกอบกรรมทำชั่วทั้งกาย วาจา และใจ ส่วนใหญ่เป็นคนไม่เชื่อเรื่องกรรม ไม่เชื่อเรื่องบุญและบาป ไม่เชื่อเรื่องตายแล้วเกิด คนพวกนี้เกิดมา จึงมุ่งแสวงหาทรัพย์สมบัติและความสุขสบายให้แก่ตัว โดยไม่คำนึงว่าทรัพย์สมบัติหรือความสนุกสนานที่ตนได้มาถูกหรือผิด และทำให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน กรรมนั้นย่อมเป็นของเราโดยเฉพาะ และเราจะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้นจะโอนให้ผู้อื่นไม่ได้ เช่นเราทำกรรมชั่วอย่างหนึ่ง เราจะต้องรับผลของกรรมชั่วนั้น จะลบล้างหรือโอนไปให้ผู้อื่นไม่ได้ แม้ผู้อื่นจะยินดีรับโอนกรรมชั่วของเราก็คตาม กรรมดีก็เช่นเดียวกัน ผู้ใดทำกรรมดี กรรมดีย่อมเป็นของผู้ทำโดยเฉพาะ มนุษย์เรามีภาวะความเป็นไปต่าง ๆ กัน เช่น ดีหรือชั่ว รวยหรือจน เจริญหรือเสื่อม สุขหรือทุกข์ ก็เนื่องจากกรรมของตนเองทั้งสิ้นและกรรมใดที่ทำลงไปจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมให้ผลตอบแทนเสมอ และย่อมติดตามผู้ทำเหมือนเงาติดตามตน หรือเหมือนกับล้อเกวียนที่หมุนตามรอยเท้าโคไปฉะนั้น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย หากเราทำกรรมดีเราก็ได้รับความสุขความเจริญ กรรมดี จึงเป็นสิ่งที่คอยให้ความอุปการะและส่งเสริมให้เราประสบแต่ความสุขและความเจริญ แต่ถ้าเราทำกรรมชั่ว กรรมชั่วก็คอยล้างผลาญเราให้ประสบแต่ความทุกข์ และความเสื่อม ฉะนั้นผู้ที่เข้าใจในเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิภังคสูตรอย่างถูกต้องและนำไปปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทจะมีความสุขทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เป็นวิถีชีวิตที่ประเสริฐดีงามมีผลประจักษ์กับชีวิตได้จริงเป็นเป้าหมายของทุก ๆ ชีวิตด้วยการที่พัฒนาตนเองให้มีความสุขอยู่ได้ในโลกนี้อย่างไม่หลงโลก ดังนั้นเพื่อให้เป็นประโยชน์สูงสุด จึงควรที่จะนำมาให้เป็นต้นแบบแห่งการศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทและนำมาบูรณาการด้วยมหากัมมวิภังคสูตรใน 4 ประเด็น ดังนี้ 1) ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกก็มี 2) ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ก็มี 3) ผู้ทำดีแล้วได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ก็มี 4) ผู้ทำดีแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกก็มี

ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ คือ “การบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิมังคสูตร” ในครั้งนี้ จึงได้แก่ **BUM Model**

B = (Belief) คือ ความเชื่อ หมายถึง ศรัทธา ตามคำสอนในพระพุทธานุศาสน์ ชาวพุทธควรมีศรัทธา 4 อย่าง คือ 1. ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือ เชื่อว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จริง เป็นผู้ประกอบด้วยพระปัญญาธิคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ 2. กัมมสัทธา เชื่อเรื่องกรรม คือ เชื่อว่ากรรมมีจริง 3. วิปากสัทธา เชื่อเรื่องผลของกรรม คือ เชื่อว่ากรรมที่บุคคลทำ ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว ย่อมให้ผลเสมอ 4. กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน คือ เชื่อว่าผลที่เราได้รับ เป็นผลแห่งการกระทำของเราเอง ซึ่งอาจจะเป็นกรรมที่ทำในปัจจุบันชาติหรืออดีตชาติ

ความเชื่อหรือศรัทธา 4 อย่าง เป็นความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับกรรมและผลของกรรมซึ่งเป็นคำสอนที่สำคัญในพุทธปรัชญาเถรวาท

U = Understanding หมายถึง ความรู้และเข้าใจเรื่องกรรม และผลของกรรมด้วยเหตุผล ซึ่งประกอบด้วยปัญญาแสดงให้เห็นถึงความรู้เพื่อนำไปสู่ปัญญาพิจารณาสอดส่องธรรมจนสามารถรู้และเข้าใจจึงเป็นตัวการสนับสนุนที่จะทำให้บุคคลดำเนินไปสู่ทางแห่งความสำเร็จ ตามความปรารถนาจะเห็นว่ากรรมและผลของกรรมมีการทำงานอยู่ตลอดเวลาไม่ขาดและมีระยะเวลาในการให้ผลที่ชัดเจนและในมหากัมมวิมังคสูตรได้กล่าวถึงภพภูมิที่บุคคลต้องไปรับผลของกรรมที่ได้กระทำไว้คืออาจจะไปเกิดในทุคติอบายภูมิหรือไปเกิดในที่สุดคติโลกสวรรค์ซึ่งผลของกรรมมีอำนาจพาสัตว์ทั้งหลายให้มีชีวิตความเป็นไปที่แตกต่างกันทั้งสุขและทุกข์ตามภพภูมิซึ่งจำแนกตามการรับผลของกรรมทั้งฝ่ายอกุศลกรรมและฝ่ายกุศลกรรม ซึ่งหลักคำสอนในมหากัมมวิมังคสูตรแสดงให้เห็นเรื่องกรรมและการรับผลของกรรม ที่มีความสลับซับซ้อนมาก คนที่มองเรื่องกรรมและผลของกรรมในสายสั้น จึงไม่อาจเข้าใจเรื่องกรรมอย่างแจ่มแจ้งโดยตลอดได้ แม้ผู้ใดญาณระลึกชาติหนหลังได้ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และได้อนาคตังสญาณ คือ ญาณรู้อนาคต แต่ได้ระยะสั้นเพียงชาติ 2 ชาติ ก็ยังหลงเข้าใจผิดได้ เพราะเห็นผู้ประกอบกรรมชั่วในปัจจุบันบางคนตายแล้วไปบังเกิดในสวรรค์ เห็นผู้ทำกรรมดีบางคนตายแล้วเกิดในนรก เขา ไม่มีญาณที่ไกลกว่านั้น จึงไม่อาจเห็นกรรมและผลของกรรมตลอดสายได้ส่วนผู้มีญาณทั้งในอดีตและอนาคตไม่มีที่สิ้นสุด เช่น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถเห็นกรรมและชีวิตได้ตลอดสาย ทรงสามารถชี้ได้ว่า ผลอย่างนี้ ๆ มาจากกรรมอย่างใดได้อย่างแท้จริง

การที่สัตว์ในวิภวภูมิจะมีชีวิตผิดแผกแตกต่างกันไป หรือได้สุขได้ทุกข์อย่างไร ก็ด้วยอำนาจผลของกรรมนั่นเอง มิใช่อะไรอื่นไกลที่โหนเลยจากที่กล่าวมาความรู้ในเรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อรู้แจ้งเรื่องกรรมและผลของกรรมก็เพื่อให้เข้าใจและสามารถดำเนินชีวิตโดยไม่ผิดพลาดทั้งทางโลกและทางธรรม จะทำให้เกิดความชัดเจน เมื่อจะต้องตัดสินใจคิดพูดทำอะไรสักอย่าง เพื่อจะได้ตอบตนเองได้ว่าสิ่งที่กระทำไปนั้นทำไปแล้วจะเกิดอะไร มีผลกระทบอย่างไรในการดำเนินชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ทั้งนั้นทุกอย่างที่กล่าวมาล้วนตั้งอยู่บน พื้นฐานของการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจทั้งสิ้น กรรมและผลของกรรมคือ กฎแห่งการกระทำ เป็นกฎแห่งเหตุและผล เป็นกฎของธรรมชาติ คือ ธรรมฝ่ายใดเกิดขึ้นในใจก็ทำกรรมฝ่ายนั้น เกิดกุศลธรรมก็ประกอบกุศลกรรมเกิดอกุศลธรรมก็ประกอบอกุศลกรรม อย่างนี้เรียกว่า ธรรมชาติ กรรมและผลของกรรมเป็นเรื่องราวความเป็นจริงของ

ชีวิต คือ ประกอบเหตุอย่างนี้ต้องไปมีผลอย่างนั้น ประสบผลอย่างนี้เพราะประกอบเหตุมาอย่างนั้น กรรม คือ การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ จะดีหรือชั่ว เจตนาหรือไม่ จะน้อยหรือมาก ทุกเพศทุกวัย ล้วนมีผล ทั้งสิ้นที่ไม่มีผลไม่มีเลย ผลบางอย่างปรากฏในปัจจุบันทันตาเห็น บางอย่างเห็นผลตอนตายไปแล้ว กฎแห่งกรรม นี้ไร้ความปราณี ไม่มีช้อยกเว้นให้กับใครๆ ไม่จำกัดเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาใดก็ตาม ก็หนีกฎแห่งกรรมไม่พ้น แม้แต่พระพุทธเจ้าในสมัยที่ยังเป็นพระบรมโพธิสัตว์นักสร้างบารมีก็ยังคงเสวยวิบากกรรม เพราะกรรม ติดตามตัวเราไปทุกที่ทุกสถานเหมือนเงาติดตามตัว เมื่อเรายังหนีตัวเราไม่พ้น เราก็หนีกรรมและผลของกรรม ไม่พ้นเหมือนกัน กฎหมายหรือกฎเกณฑ์อะไรบางอย่างในโลกที่มนุษย์สมมติกันขึ้นมา ยังหลีกเลี่ยงเปลี่ยนแปลง ได้ ปีนี้ใช้อย่างนี้ปีหน้าเปลี่ยนไปอีกอย่าง แต่กฎแห่งกรรมไม่เคยเปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้น “ทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว ทำดีได้ชั่วไม่มี ทำชั่ว ได้ดีก็ไม่มี” กรรมและผลของกรรมจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องศึกษาเรียนรู้ ไม่รู้ อันตราย ถ้ารู้แล้วเอาตัวรอดปลอดภัยได้ แม้ยังไม่หมดกิเลส แต่ก็มีชีวิตอยู่ในสังสารวัฏได้อย่างปลอดภัยไม่พลัด ไปสู่อบายภูมิที่มีความทุกข์ทรมานมาก จะท่องเที่ยวสร้างบารมีอยู่เพียงสองภพภูมิ คือ มนุษย์โลกกับเทวโลก ซึ่ง การศึกษาเรื่องกรรมและผลของกรรมอย่างถ่องแท้จะทำให้เราดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้องตั้งตามการสั่งสมบุญ บารมีมากกว่า ส่วนที่จะผิดพลาดน้อย ผิดจะไม่ค่อยมี แต่จะมีอยู่เพียงแค่พลาดพลั้ง เผอเรอ ประมาทเลินเล่อ แม้เวลาตายก็จะตายเป็น พร้อมทั้งจะตายอย่างมีสติถูกต้องตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท ดังนั้น เราต้องการผลอย่างไรก็ทำเหตุอย่างนั้น เพราะชีวิตหลังความตายไม่มีการทำมาหาเลี้ยงชีพ ชีวิตในปรโลกของ สัตว์โลกเป็นอยู่ด้วยบุญ และบาป ดีและชั่ว ความเชื่อเรื่องภพชาตินี้ภพชาติหน้า ชีวิตหลังความตาย ตายแล้ว ไม่ขาดสูญ ตายแล้วยังต้องเวียนตายเวียนเกิดใหม่ เหล่านี้เป็นหลักความเชื่อที่มีความสำคัญและสัมพันธ์ต่อการ ดำรงชีวิตในภพชาตินี้ ภพชาติหน้าและภพชาติถัดไป ทั้งยังเป็นเหตุปัจจัยกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนว่า จะมีความสุขสบายหรือทุกข์ยาก เพราะเป็นความเชื่อที่ส่งผลต่อการกระทำ สิ่งทีกระทำส่งผลกระทบต่อความ เป็นไปของชีวิตให้พลิกผันไปในทิศทางที่ผู้คนได้กำหนดเอง เพราะว่าสัตว์โลกมีความเป็นอยู่และเป็นไปตาม กรรมทำอย่างไรได้คือน้อย่างนั้น ทำดีก็ได้รับผลดีมีความสุขสบาย ทำชั่วก็ได้รับผลชั่วเป็นทุกข์ยากแค้นแสนลำบากซึ่ง เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องทำความรู้และความเข้าใจเรื่องกรรมและผลของกรรมให้ถูกต้อง

M = Meritorious Action = หมายถึง การกระทำที่ดี การกระทำที่เป็นกุศล ทางที่จะนำไปสู่สุคติ สู่ ความสุขความเจริญทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น ในโลกนี้และโลกหน้า (ที่.ปา. 11/35๙/284) แนวทาง การกระทำที่ ฉลาดและเป็นทางแห่งความดีคือการการกระทำที่ประกอบด้วย กุศลกรรมบถ 10 ประการ ที่ปรากฏในมหากรรมวิ มังกุสตรมี 3 ประเภท คือ 1. กายสุจริต 2. วจีสุจริต 3. มโนสุจริต

1) กายสุจริต คือ การประพฤติดีทางกาย มี 3 ประการ คือ 1.ไม่ฆ่าสัตว์ 2.ไม่ลักขโมย 3.ไม่ประพฤติ ผิดในกาม

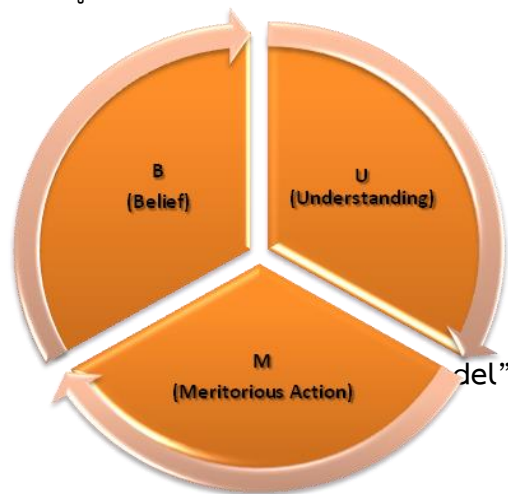
2) วจีสุจริต คือ การพูดที่ดีที่ไพเราะ มี 4 ประการ คือ 1.ไม่พูดคำเท็จ 2.ไม่พูดคำส่อเสียด 3.ไม่พูดคำ หยาบคาย 4.ไม่พูดคำเพ้อเจ้อ

3) มโนสุจริต คือ การคิดที่ดีที่ชอบที่ถูกต้อง มี 3 ประการ คือ 1.ไม่โลภอยากได้ของคนอื่น 2.ไม่ อาฆาตพยาบาทคนอื่น 3. มีความเข้าใจที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ)

ดังนั้น กุศลกรรมบถจึงมีอยู่ 10 ประการ คือ 1. ไม่ฆ่าสัตว์ 2. ไม่ลักขโมย 3. ไม่ประพฤติผิดในกาม 4. ไม่พูดคำเท็จ 5. ไม่พูดคำส่อเสียด 6. ไม่พูดคำหยาบคาย 7. ไม่พูดคำเพ้อเจ้อ 8. ไม่โลภอยากได้ของคนอื่น ๙. ไม่อาฆาตพยาบาทคนอื่น 10. มีความเข้าใจที่ถูกต้อง

กุศลกรรมบถ 10 เป็นทางของการกระทำที่ดีที่มนุษย์ควรประพฤติปฏิบัติผู้ที่ปฏิบัติกุศลกรรมบถ 10 ประการเป็นปกติเมื่อต้องเกิดใหม่เป็นมนุษย์ก็จะเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์พูนสุข มิฉะนั้น ก็ไปอยู่ในสวรรค์ ภูมิ พรหมภูมิ หรือไปสู่แดนนิพพานได้ในที่สุดไม่มีทางไปอยู่ในดินแดนนรกภูมิ หรือไปรับทุกข์เวทนาอย่างแสนสาหัสในอบายภูมิ

สรุปได้ว่า “ความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทถ้านำมาหากัมมวิกังคสูตรมาบูรณาการแล้วจะทำให้การทำความเข้าใจในการทำงานของกรรมและการส่งผลของกรรมให้ ต้องไปรับผลของกรรมตามภพภูมิต่าง ๆ ทั้ง 31 ภพภูมิมีความเข้าใจที่ถูกต้องไม่หลงประเด็น เพราะการศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงการทำงานของกรรมและผลของกรรมไว้ว่ามีหน้าที่ มีลำดับ และมีระยะเวลาในการให้ผลของกรรม แก่บุคคลที่กระทำกุศลกรรมหรือกุศลกรรมให้ได้รับทุกข์หรือสุขอย่างแน่นอนอนส่วนการนำมาบูรณาการด้วยมหากัมมวิกังคสูตรเพื่อแสดงให้เห็นถึงภพภูมิที่บุคคลผู้ต้องรับผลของกรรมต้องไปรับผลของกรรมทั้งภพภูมิที่มีแต่ทุกข์เวทนาและภพภูมิที่มีแต่สุขเวทนาตามเหตุตามปัจจัยการส่งผลของกรรมทั้งฝ่ายกุศลและฝ่ายอกุศลที่มีความสลับซับซ้อนได้เข้าใจอย่างถูกต้องจึงก่อให้เกิด “องค์ความรู้ใหม่” เป็นรูปแบบ (Model) ดังนี้

สรุปรูปแบบองค์ความรู้จากการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิกังคสูตร ซึ่งจะได้นำไปใช้เป็นหลักในการศึกษาเรื่องกรรมและ ผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยมหากัมมวิกังคสูตรอย่างถูกต้องเหมาะสมได้อย่างสมบูรณ์ตามองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ “BUM Model”

B = Belief หมายถึง ความเชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรม

U = Understanding หมายถึง ความรู้และเข้าใจเรื่องกรรมและผลของกรรมอย่างถูกต้อง

M = Meritorious Action หมายถึง การกระทำที่ดี, ทางแห่งการกระทำที่เป็นกุศล

กล่าวได้ว่าผู้ที่สนใจศึกษาการบูรณาการความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ด้วยมหากัมมวิมังคสุตรอย่างละเอียดลึกซึ้งจะสามารถเข้าใจการทำงานของกรรมและการส่งผลของกรรมตามหน้าที่ ตามลำดับ และตามระยะเวลาในการให้ผลของกรรมและภพภูมิที่ต้องไปรับผลของกรรม นั้นสามารถนำหลักการ BUM นี้ มาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ได้จริงและทำให้การศึกษาเรื่องกรรมและผลของกรรมนั้นมีความถูกต้องชัดเจนและนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตัวได้อย่างเหมาะสมตีมต่อไปและสามารถนำความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมใน พุทธปรัชญาเถรวาทเผยแพร่ได้อย่างถูกต้อง และสามารถสร้างความเชื่ออย่างมีระบบมีเหตุมีผล (Belief) ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและบุคคลอื่นได้ เพื่อทำให้เกิดความรู้และเข้าใจเรื่องการทำหน้าที่ของกรรมตามหน้าที่ ตามลำดับ และตามระยะเวลาในการให้ผลของกรรมและภพภูมิที่ต้องไปรับผลของกรรม (Understanding) อย่างถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่การกระทำที่ดี (Meritorious Action) ทางแห่งการกระทำที่เป็นกุศลทางกาย ทางวาจา และทางใจในกุศลกรรมบถ 10 ซึ่งเป็นทางแห่งความสุขความเจริญอันแท้จริง

ดังนั้น หลักการ BUM นี้ จึงเป็นอีกหนทางในการศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทที่บูรณาการด้วยมหากัมมวิมังคสุตรได้อย่างมีเหตุมีผลสามารถคลายความสงสัยเรื่องที่กำลังกล่าวกันว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” นั้นไม่เป็นความจริงอย่างแน่นอน เพราะทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่วอย่างแท้จริง ทำให้ผู้ที่เข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองสังคมประเทศชาติและโลกได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดต่อไป

บรรณานุกรม

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, มูลนิธิ. (2536). พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับครบรอบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือทั่วไป

- ขุนสรพกิจโกศล. (2534). **ปริจเฉทที่ 5 วิถีมุตตสังคหวิภาค**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธีรโชติ เกิดแก้ว, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. (2553). **พุทธปรัชญา มติการมองโลกและชีวิตตามความเป็นจริง**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมเมอร์เชียล เวิลด์ มีเดีย จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทธรรมิก.
- พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร). (2541). **กรรมที่ปณีเล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร : สามัคคีสาร (ดอกหญ้า).

- พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร). (2545). **กรรมที่ปณี เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ (ดอกหญ้า).
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ). (2537). **กฎแห่งกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มхамกุฎราชวิทยาลัย.
- วศิน อินทสระ. (2555). **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทขุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์จำกัด.
- วัชระ งามจิตรเจริญ, รองศาสตราจารย์ ดร. (2552). **พุทธศาสนาเถรวาท**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัทโพธิ์-วัน พรินต์ติ้ง จำกัด.
- สุนทร ณ รังสี, รศ.ดร. (2535). **พุทธปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร ณ รังสี. (2550). **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสง จันทรงาม, ศาสตราจารย์. (2550). **กฎแห่งกรรม (กฎแห่งเหตุผลทางจิตวิญญาณในธรรมชาติ)**. เชียงใหม่: อนุชพรินต์ติ้ง.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2553). **อำนาจอันยิ่งใหญ่แห่งกรรม**. กรุงเทพมหานคร : หสน.วิบูลย์กิจการพิมพ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2529). **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**. รวบรวมโดย สุเชาวน์พลอยชุม. กรุงเทพมหานคร : มхамกุฎราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2535). **ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ 2**. พิมพ์ครั้งที่ 37. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มхамกุฎราชวิทยาลัย.
- 2) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย**
- นางนัฏกร อาชะวะบูล. (2546). **ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง “เจ้ากรรมนายเวร**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นางสาวสุจรีต พรศิริประสาท. (2546). **การศึกษาวิเคราะห์กฎแห่งกรรม : ศึกษาเฉพาะงานเขียนของ ท. เลียงพิบูลย์**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ผจญ คำชูสังข์. (2548). **บาป : ศึกษาเชิงวิเคราะห์ใหม่โนทัศน์ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท**. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระมหาประคองศักดิ์ อคคฺปญฺโญ (ซ่งแสง). (2541). **ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกกรัก). (2534). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหารังสรรค์ ธรรมโร (แสงสีสม). (2551). **ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอภิศักดิ์ วรรณโณ (รินไธสง). (2552). **การศึกษาวิเคราะห์การให้ผลแห่งกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระวิวัฒน์ อุตตเปโม (เอี่ยมเปรมจิต). (2553). **การศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมและการให้ผลของกรรมในอรรถกถาธรรมบท**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอุทัย จิระมโ (เอกสะพัง). (2534). **ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระฤกษ์ดำรงค์ ปณฺญารโ (จันทร์แสง). (2554). **ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการนำเสนอเรื่องกฎแห่งกรรมที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เรื่องเหย้าฟ้าทำดิน**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พื้น ดอกบัว, รศ. (2553). **แนวความคิดเกี่ยวกับสังสารวัฏการเวียนว่ายตายเกิดในพระพุทธศาสนา**. รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ.